

Impactul familiei și al artei asupra biculturalității copiilor

DOI : 10.46522/S.2025.ed.3

Tarik ABOU SOUGHAIRE PhD

Theatrical and Multimedia Research Institute, University of Arts Târgu Mureș

tarekamine64@yahoo.com

Abstract: The Impact of Family and Art on Children's Bi-Culturality

Indeed, the relationship between art, family and culture seems interactive, so that culture normally reflects all the traditions, customs, beliefs, even practices and knowledge shared by the members of one or another society and whose founding basis is the family, while art represents the most effective means that translates all the components of culture through its various forms, be they painting, music, cinema, but especially theater. This research will be based on this principle, affirming that the family is the basis of society, culture is its mirror, while art represents its articulating instrument. From this perspective, the problem of this study is reflected in the fact of demonstrating to what extent art does not appear only as a means of entertainment, as some believe, but rather represents, together with the family, a fertile instrument that plays an effective role in constituting the identity of children capable of receiving two different cultural models.

Key words: *art; family; culture; impact; bi-culturality.*

Printre factorii fundamentali, care ar putea avea un impact direct și semnificativ asupra formării copiilor, se numără familia și arta. Titlul, pe care l-am ales pentru acest studiu, își propune să urmărească o experiență reală pe care am dobândit-o prin existența noastră comună între cele două teritorii, Egiptul și România. Dar, înainte de a arăta, în detaliu, motivele alegerii acestui titlu și de a articula problema studiului nostru, pare necesar să ilustrăm legătura solidă care există între familie, artă și cultură, acești factori care joacă un rol major în constituirea identităților și societăților umane. Într-adevăr, relația dintre artă, familie și cultură pare interactivă, astfel încât cultura reflectă în mod normal toate tradițiile, obiceiurile, credințele, chiar și practicile și cunoștințele împărtășite de membrii uneia sau celeilalte societăți și a căror bază fondatoare este familia, în timp ce arta reprezintă cel mai eficient mijloc care traduce toate componentele culturii prin diferitele sale forme, fie că sunt pictura, muzica, cinema-ul, dar mai ales teatrul. Această cercetare se va sprijini pe acest principiu, afirmând că familia este baza societății, cultura este oglinda ei, în timp ce arta reprezintă instrumentul ei articular.

Din această perspectivă, arta și cultura se influențează reciproc și se împletesc într-un mod profund. De exemplu, sculpturile și desenele, care decorează pereții templelor și muzeelor, ne pot însoți într-o călătorie cronologică din care putem descoperi perspectivele

culturale și experiențele umane din epocile străvechi. În ceea ce privește muzica, bazată în esență pe o anumită alternanță între sunete și tonuri, această artă ne-ar putea conduce la descoperirea diferitelor aspecte care privesc cutare sau cutare popor. Muzica pe care o auzim la o ceremonie religioasă nu este aceeași muzică pe care o auzim la un festival național. Fiecare ton lansat își propune să trezească, în adâncul sufletului, o emoție diferită. Muzica ne permite, pe scurt, să primim diferite aspecte culturale, fie că sunt legate de aspecte naționale, sociale sau religioase.

Dacă vorbim de cinema, această artă care aduce în contact publicul și viziunea artistică, dând naștere unei experiențe audiovizuale unice, poate fi considerat un mediu natural de transmitere a unor povești menite să ne conducă în inima culturii societăților. La rândul său, teatrul reprezintă un anumit tip de artă care depinde de performanța actorilor în timp real. Teatrul este considerat un loc în care cultura se exprimă, într-un mod creativ și plin de viață, prin dialog și interpretarea actorilor. În acest sens, ne poate influența profund, deoarece reflectă realitatea vieții și explorează problemele sociale umane.

Pe lângă faptul că arta menține o relație vie și eficientă cu toate domeniile, inclusiv cu biculturalitatea, alegerea titlului acestei comunicări rezultat, de fapt, dintr-un motiv personal, în măsura în care sunt un om care se află între două culturi, pe de o parte, cultura egipteană pe care am absorbit-o de-a lungul vieții de la părinți, prin atitudini și tradiții ale țării mele de origine, pe de altă parte, cultura cu care am luat contact la sosirea mea în România, o cultură pe care o descopăr în fiecare zi. Din acest motiv am fost sensibil la tema acestei conferințe, încercând să nu mă axez pe un simplu conținut academic, ci să prezint experiența concretă a familiei mele. Concret, am dorit să ofer soluții copiilor mei, pentru a-i ajuta să depășească barierele care îi împiedică să socializeze și să se integreze în ceea ce am numit a fi biculturalitate.

Din această perspectivă, problema acestui studiu se reflectă în faptul de a demonstra în ce măsură arta nu apare doar ca un mijloc de divertisment, după cum cred unii, ci mai degrabă reprezintă, alături de familie, un instrument fertil care joacă un rol eficient în constituirea identității copiilor capabili să primească „două modele culturale diferite, care se referă la valori, credințe, comportamente, idealuri, practici, reprezentări a ceea ce ar trebui să fie un bărbat, o femeie, un soț, o soție” (Guerraoui 2024, 171-181). Să spunem, așadar, că dacă familia joacă un rol primordial în orientarea copiilor spre ideea de biculturalitate, unul dintre pilonii fundamentali de care depinde succesul acestei noțiuni, este arta cu toate formele ei de manifestare.

Înainte de a merge mai departe, ni se pare necesar să reflectăm asupra definiției biculturalismului, acest termen care este adesea incert definit sau chiar necunoscut. În general, biculturalismul se referă la orice persoană care se află, în esență, în contact cu două culturi diferite și ale cărei caracteristici majore sunt determinate astfel de lingvistul francez, François Grosjean:

Ca definiție a persoanei biculturale, propunem ca aceasta să se caracterizeze prin trei trăsături distinctive: a) participă cel puțin parțial la viața a două culturi (două lumi,

două rețele culturale majore, două medii culturale) și aceasta în mod regulat; b) știe să adapteze, parțial sau mai pe larg, comportamentul, atitudinile, limbajul la un mediu cultural dat; c) combină și sintetizează trăsături ale fiecărei culturi în parte. Într-adevăr, anumite trăsături (atitudini, credințe, valori, gusturi și comportamente) provin dintr-o cultură sau alta și se combină în timp ce altele nu mai aparțin nici uneia, nici celeilalte, ci sunt sinteza celor două. Este acest aspect al sintezei care, fără îndoială, reflectă cel mai bine individul bicultural.

Grosjean 1993, 13-41

În acest context, trebuie spus că sunt mulți părinți expatriați care locuiesc în alte țări decât țările lor de origine și care își petrec acolo perioade lungi din viață, în special din motive profesionale și care decid, în cele din urmă, să-și reunească familiile, să-și construiască viața în aceste țări gazdă, schimbându-și statutul de la cel de părinți străini rezidenți temporar la cel de emigranți care trăiesc definitiv și își cresc copiii „într-un mediu cultural diferit de cel în care ei înșiși au crescut” (Guerraoui 2024, 171-181). Din acești părinți se nasc ceea ce se numesc „copii biculturali” sau „copii cu biculturalitate, cu dublă cultură sau cu dualitate culturală”.

De menționat, de asemenea, că acest fenomen, al copiilor biculturali, nu este legat doar de copiii ai căror părinți sunt imigranți în scop de muncă, ci se aplică și celor care provin din părinți imigranți în scopul protecției internaționale, sau cei născuți dintr-un cuplu mixt (un străin și un nativ). Există mai multe clasificări terminologice ale acestei entități, dar ideea rămâne complexă, deoarece se referă la o realitate psiho-socio-culturală care merită să fie analizată, în măsura în care acești copii sunt, în același timp, influențați de cultura părinților, cu care își petrec timpul acasă, și de noua cultură, cea pe care o dobândesc, fără îndoială, în teritoriile sau țările gazdă prin frecventarea lor și prezența lor continuă cu alți parteneri sociali care nu aparțin grupului lor cultural inițial, fie că sunt vecini, prieteni în general, colegi de clasă sau alții.

Întrucât este vorba de problematizarea noțiunii de biculturalitate la copii și de ilustrarea modului în care familia și arta îi pot promova către această idee, este necesar să evidențiem în ce măsură acești doi factori constituie baze estetice și eficiente, menite să-i ajute pe cei care doresc să se dezvolte psihic și să accepte ideea de integrare și de socializare în cultura alterității, păstrând în același timp propria cultură. De aceea, este necesară invocarea de exemple reale. Pentru a-mi clarifica punctul de vedere, mă voi baza, în această contribuție, pe cazul real al celor trei copii ai mei, care au ajuns în România în urmă cu doi ani și care au reușit, în acest scurt timp, să se familiarizeze cu cultura românească, păstrând, în același timp, cultura lor de origine, cultura egipteană. Provocările au fost majore, atât la nivel familial, cât la nivelul mediului social, al practicii religioase și al adaptării la sistemul educațional, dar roadele au fost incredibile, prin rolul celor doi factori, al familiei și al artei.

Familia și biculturalitatea

Nu există nicio îndoială că diversitatea face parte din identitatea noastră și că orice casă este doar un spațiu ideal în care se exprimă toleranța față de diversitate. Dacă ne propunem

să lansăm o reflecție asupra interacțiunii care s-ar putea desfășura între două culturi diferite și influența acesteia asupra copiilor, familia ar putea fi luată ca punct de plecare pentru ca această interacțiune biculturală să aibă loc. Ea joacă rolul principal „în țesătura transmisiilor culturale și se confruntă cu provocările vieții metabolizând în felul său regulile culturale în vigoare în propriul context” (Goldbeter și Vander Borgh 2002, 1-7). Doar familia, dacă îndrăznim să o spunem, ar putea fi luată ca forță motrice esențială care motivează copiii să se adapteze la ideea de biculturalitate sau îi încurajează să o respingă definitiv. Cu alte cuvinte, tocmai în cadrul entității familiale s-ar putea naște și înflori ideea de biculturalism, într-un mod continuu și eficient, în rândul copiilor dacă ambii părinți susțin și încurajează această noțiune, sau poate fi distrusă de la început dacă nu și-o însușesc.

În 2023, de îndată ce familia mea a ajuns în România prin reîntregirea familiei, gândul la modalități de a-i încuraja pe cei trei copii ai mei să se familiarizeze cu cultura românească m-au preocupat intens. Iată de ce aveam nevoie de un plan ale cărui componente să ne ajute să ne atingem obiectivul și să depășim toate obstacolele anticipate. Asemenea căsătoriei, care începe cu o anumită întâlnire între doi parteneri, un bărbat și o femeie, care își dezvoltă un plan de viață pentru a reduce conflictele familiale dintre ei și pentru a realiza un fel de conviețuire și înțelegere sinceră și clară, ideea fuziunii între două culturi diferite ne-a cerut și un plan, pe care îl putem numi plan bicultural și al cărui rolul este de a stimula cei trei copii să-și recunoască noua cultură românească fără a fi detașați de cultura maternă din care provin. Au fost multe întrebări pe care ni le-am pus: Cum ne putem determina copiii să se integreze în cultura românească, păstrând, în același timp, propria noastră cultură? Cum putem reuși să creăm un fel de echilibru psihologic care să le permită să trăiască fericiți în contact și să acceseze cultura românească, diferită de cea egipteană, cu care au luat contact încă de la naștere? Cum putem, pe scurt, să-i ghidăm să se adapteze la ideea de biculturalitate fără a ridiculiza cultura celuilalt și fără ca celălalt să-și disprețuiască propria lor cultură? Toate aceste întrebări urmăresc, astfel, să exprime provocările noastre reale cu care ne-am confruntat și care au ca rezultat depășirea adaptării, ajustării, respectului, acceptării și integrării, să vorbim despre comportamente reale, comportamente pe care le putem vedea sau auzi.

Comunicare lingvistică

Primul pas spre realizarea planului nostru a fost să atragem atenția copiilor noștri asupra importanței învățării limbii române, care reprezintă, fără nicio îndoială, identitatea culturii în care ne găsim. Limba și cultura sunt împletite într-un mod solid, iar interacțiunea lor influențează atât de mult formarea copilului. A fi bicultural presupune, în primul rând, a fi bilingv și nu invers, deoarece biculturalitatea nu ar putea fi realizată fără împlinirea dezideratului dualității lingvistice. Cum ar putea fi un om bicultural fără a cunoaște limba culturii pe care a îmbrățișat-o? Din acest punct de vedere, factorul lingvistic joacă un rol primordial în procesul de formare a biculturalismului la copii. Despre importanța sa, Nicole Rauzduel-Lambourdiere spune:

Limba, constituind un cod, îi permite omului să-și pună în valoare o aptitudine, limbajul, cel care îi este specific prin actul vorbirii, pentru că fiecare subiect (om) gândește cu elementele unei limbi, pentru a se înțelege pe sine, pentru a-și înțelege lumea și semenii, și pentru a comunica cu aceștia. Limba este așadar ceea ce ne permite să fim în lume, în sensul că ne însușim una sau mai multe limbi pentru a exista. Vorbim apoi de o limbă maternă, prin care individul dobândește o experiență de viață, datorită părinților, semenilor, dar și educatorilor săi.

Rauzduel-Lambourdiere 2007, 48-59

Din această perspectivă, pentru mine și soția mea, limbile străine –franceză, engleză și română – constituie o parte integrantă a studiilor noastre preuniversitare, universitare sau postuniversitare, conștienți fiind de faptul că învățarea limbii reprezintă cheia descoperirii culturii țintă. Astfel, am decis să punem copiii noștri în contact viu cu limba română, astfel încât să trăiască cu succes în societatea românească. Întrucât suntem convinși că o bună comunicare lingvistică ajută, la rândul său, la explorarea și receptarea noii culturi și că acest lucru devine imposibil, sau chiar inexistent, în cazul în care copiii nu reușesc să depășească obstacolele lingvistice, primul nostru pas către învățarea limbii române a trebuit să înceapă înainte de sosirea copiilor în România. Au fost multe instrumente educaționale și lingvistice pe care le-au folosit ca punct de inițiere, precum podcasturi, cântece, desene animate și programe educaționale difuzate pe mai multe canale YouTube. Aceste tehnici i-au ajutat să învețe câțiva termeni de bază în limba română, cum ar fi salutul, prezentarea, prezentarea membrilor familiei, numerele etc.

Deși copiii au dobândit multe aptitudini lingvistice în Egipt, practica reală a limbii române a început abia după venirea în România. După ce au ajuns aici, au intrat în ritualul zilnic al practicii lingvistice; din joaca și schimbul de impresii cu copiii de vârsta lor s-a născut „dialogul intercultural” (Mangenot 2007, 43-68). Acest dialog se bazează pe un limbaj care adeseori trece dincolo de limbă, iar amestecul spontan de arabă, română și uneori engleză, le-a permis copiilor mei și noilor lor prieteni să fie la același nivel de înțelegere. De exemplu, de câteva ori am fost surprins să-i văd jucându-se cu alți copii români de vârsta lor, vorbindu-le în arabă, ceilalți răspunzându-le în română și cei doi parteneri înțelegându-se fără cel mai mic obstacol. În acel moment, m-am întrebat: cum se pot înțelege în ciuda diferenței lingvistice? Singurul răspuns pe care l-aș putea da este legat de interacțiunea biculturală; doi interlocutori, din țări diferite, pot comunica fertil atunci când regulile jocului sunt aceleași în ambele culturi, sau atunci când unul dintre aceștia se conformează noii culturi cu care a intrat în contact și învață din tainele vieții. Așa se face că fondul lor lingvistic și cultural al copiilor mei s-a îmbogățit treptat, până la a-l depăși pe al nostru.

De aici ni se pare evident că limba nu trebuie luată ca un simplu mijloc de comunicare, ci mai degrabă ca vector al culturii care o înconjoară. Stăpânirea a două limbi îi duce, la rândul său, pe copii, dar și pe adulți, la adoptarea de valori, practici și atitudini din două culturi diferite care, la rândul lor, duc la un soi de saturație lingvistică. Cu alte cuvinte, utilizarea bilingvismului de către copii, fie în familie, fie în afara acesteia, facilitează

dobândirea de competențe lingvistice care, la rândul lor, le consolidează identitatea biculturală. Pe scurt, „nu pentru că cei doi parteneri au grupuri etnice sau lingvistice diferite” (Dausendschön-Gay 1998, 93-111) situația va fi biculturală, dar biculturalitatea, strict vorbind, se traduce prin capacitatea copilului de a se familiariza cu diferite norme și tradiții sociale și atunci când viziunea sa asupra lumii se îmbogățește, din ce în ce mai mult, prin experiențe diferite, fie că vorbim de cele maternelne sau de cele legate de cultura gazdă.

Modelul de exemplaritate

Unul dintre mijloacele pe care le-am folosit pentru a ne conduce copiii de la singularitatea culturală la ideea de biculturalitate este modelul de exemplaritate. Încercând să fim autentici și să ne îndeplinim rolul în viața de părinți, eu și soția mea, noi am decis să începem planul nostru prin implementarea propriei noastre biculturalități, înainte de a le cere copiilor noștri să fie biculturals. Convinși că ambii părinți reprezintă, în oricare familie, adevărata oglindă a copiilor, am dorit să le interpretăm conceptul de dualitate culturală prin practicile, cunoștințele, aptitudinile și comportamentele noastre, necesare pentru a ne acomoda în societatea românească. Acest lucru i-a ajutat în comunicarea de zi cu zi, o comunicare care invită la politețe, dar și la încredere. De exemplu, i-am învățat că libertatea de credință nu înseamnă abandonarea propriei religii sau trecerea de la o religie la altă, cum nu înseamnă nici să trăim fără religie. Pentru noi, religia guvernează toate aspectele vieții, inclusiv cele ale respectului pentru credințele celorlalți. Astfel, i-am învățat pe copii cum să practice religia islamică, respectând în același timp creștinismul, care reprezintă o parte integrantă a culturii române și maghiare. În acest sens, îmi amintesc primul meu dialog cu băiatul meu, când ne plimbam prin centrul orașului Târgu-Mureș. Într-o duminică, auzind clopotul catedralei, care anunța începerea liturghiei, el m-a întrebat:

- Ce este acest clopot, tată?
- Este clopotul catedralei care anunță timpul rugăciunii.
- Ce înseamnă o catedrală?

În momentul acesta și înainte de a răspunde la această întrebare, am simțit că am o sarcină de îndeplinit, care este să-l conduc pe fiul meu să înțeleagă cultura religioasă a celuilalt și să o respecte. Am început să-i explic sensul catedralei, să-i apropii termenii sau uneori să-i schimb cu anumiți termeni pe care un băiețel de șase ani îi cunoaște în propria sa cultură religioasă, spunându-i că prin catedrală înțelegem o clădire sacră asemănătoare moscheei. După ce ne-am întors acasă, băiatul meu a transmis mai departe surorilor sale informațiile, explicându-le conceptul de biserică. De aici, am desprins ideea că putem avea o comunicare în și prin cultura celuilalt dacă suntem deschiși și oferim un exemplu de conduită. Dacă aș spune ceva impropriu despre alte religii – ceva ce eu nu aș îndrăzni niciodată să fac, deoarece conceptul de respect interreligios reprezintă unul dintre principiile religiei islamice înainte de a fi o reflectare a biculturalității noastre – , băiatul meu ar putea să o facă, iar apoi fiicele mele.

De aici, este de menționat că părinții reprezintă, în esență și pentru totdeauna, primii care îndrumă copiii să primească valorile, atitudinile, obiceiurile, chiar practicile

religioase atașate de oricare cultură. Într-un cuvânt, îi determină pe copii să înțeleagă ceea ce îi diferențiază de partenerii lor în societate și să ajungă la o integrare armonioasă în raport cu noua/noile culturi.

Gestionarea conflictelor de identitate

Deși ideea de biculturalitate reflectă cu siguranță capacitatea individului de a se familiariza cu diferite norme și tradiții sociale, așa cum am menționat deja, dar când vine vorba de minori, noțiunea este complet diferită și necesită mai multe interese din partea ambilor părinți, în măsura în care „dualitatea culturală” (Corbo 2002, 318-323) ar putea duce copiii la conflicte interne. Confruntarea unui copil cu două culturi diferite, în încercarea de a-și asuma valori, norme și practici diferite, ar putea să dea naștere unei anxietăți nedorite. Dacă transmiterea valorilor culturii de bază și încurajarea copiilor să se adapteze la cerințele culturii țintă depind, în esență, de doi părinți, una dintre provocările cu care se confruntă și aceștia din urmă este să știe să-și gestioneze conflictele de identitate. Copiii vulnerabili la biculturalism sau multiculturalism suferă uneori de tulburări de identitate sau de confuzie cu privire la apartenență, deoarece le este dificil să aleagă între cultura de origine ale cărei valori le-au fost transmise încă de la naștere sau cultura-scop cu care sunt, zilnic, în strânsă legătură. Acest lucru face rolul părinților mai complex, deoarece, pe de o parte, trebuie să mențină un dialog deschis cu copiii lor și să-i ajute să plutească între aceste conflicte - care rezultă, de cele mai multe ori, din noutățile culturii primite și diferența acestora cu tradițiile culturii de origine - permițându-le să-și exploreze și să-și valideze sentimentele, iar pe de altă parte, îi determină să se integreze cu toate aceste noutăți și să le respecte rămânând, în același timp, mândri de propria moștenire culturală.

Printre obstacolele care i-au determinat pe copiii mei, în special pe cei doi mai mari, să se simtă, pe de o parte, inconfortabil în relație cu identitatea lor originară sau să ascundă uneori o parte din ea și, pe de altă parte, să se gândească să se abțină de la integrarea în ideea de biculturalitate, se numără discriminarea rasială în mediul școlar. Din prima lor zi de școală, această practică discriminatorie a început din partea anumitor elevi din clasele lor, iar copiii mei au început să vadă școala ca un loc în care „se forțează și se aplică norme sociale inegale” (Abath 2021). Acolo, ei au fost expuși unui fel de discriminare subtilă sau inconștientă, articulată din partea colegilor de clasă sub diferite forme: „preferințe discriminatorii ale profesorilor, prejudecăți asociate grupului din care fac parte elevii, dificultatea elevilor în a-și face prieteni, respingeri la formarea echipelor de lucru, insulte rasiste, glume nepotrivite, întrebări umilitoare” (Abath 2021). Mi s-a frânt inima când fiul meu a venit acasă după terminarea zilei de școală și m-a întrebat care este sensul unui cuvânt jignitor spus de un elev în clasă sau în curtea școlii. M-am simțit atât de trist când am aflat că această insultă i-a fost spusă de unul dintre colegii săi când acesta din urmă și-a dat seama că copilul meu nu cunoaște sensul, dar tristețea era, din ce în ce mai mult, mai mare când m-am dus la școală să-i explic profesoarei ce s-a întâmplat între copii și am găsit-o luând în considerare celălalt elev și

exercitând un fel de „preferință discriminatorie” (Abath 2021) împotriva copilului meu și nu încercând niciodată să-l împace nici măcar cu un cuvânt. Dacă uneori minorii nu înțeleg ce se înțelege prin discriminare, cum rămâne cu adulții?

Pentru a-i ajuta pe copii să depășească toate aceste conflicte care i-ar putea duce la un fel de depresie sau de încredere în sine scăzută, a fost nevoie de o intervenție comună, atât din partea noastră, cât din partea școlii. În calitate de părinți, a trebuit să-i sfătuim pe copiii noștri să întoarcă spatele acestor practici discriminatorii, să se concentreze pe cariera școlară, exprimându-și respectul față de colegi și profesori, inclusiv celor cărora li se adresează cu astfel de acte de discriminare și să-i facem să înțeleagă că aceste practici discriminatorii nu-i reprezintă, într-un fel sau altul, decât pe cei care le exprimă și că nu reflectă nicidecum societatea românească.

În ceea ce privește școala, de cealaltă parte a acestei imagini proaste, cu siguranță respinsă de societate și pe care tocmai am menționat-o, s-a aflat și imaginea bună care îi încurajează pe copii să se familiarizeze cu cultura românească și din care sunt câteva exemple. În acest sens, una dintre atitudinile, care m-au atins din interior și mi-au confirmat că societatea românească respinge cu fermitate orice fel de discriminare, a fost când am văzut cum a fost primită de învățătoare fiica mea cea mare la începutul anului școlar, îmbrățișând-o de parcă o cunoștea de mult, conducând-o la locul ei din clasă și liniștind-o când a văzut-o puțin supărată. Toate acestea ne arată efectiv că viața nu este complet sumbră și că sistemul de învățământ își desfășoară continuu eforturile pentru eliminarea discriminării exprimate între școlari, încurajând totodată cadrele didactice să ia în considerare realitatea copiilor imigranți și să-i trateze cu o pedagogie a sensibilizării și conștientizării. Vedem așadar că școala joacă un rol cheie, la fel ca și familia în eliminarea discriminării. Dacă părinții caută acasă să consolideze ideea de biculturalitate și să o facă acceptabilă pentru copii, este sarcina școlii să le deschidă calea către standardele acestei idei și să elimine toate obstacolele, în special cele care apar în mediul școlar, care ar putea duce la efecte negative, inserând în programa școlară elemente legate de diversitatea culturală.

Artă și biculturalitate:

Deși unii părinți definesc arta ca un mijloc de divertisment – care ar putea fi folosit pentru a distra atenția copiilor pentru un timp oarecare –, în realitate joacă un rol esențial în formarea intelectuală și culturală a copiilor noștri. Dacă familia este considerată primul pilon care ajută copiii să integreze ideea de biculturalitate, arta reprezintă al doilea pilon, deoarece cu cât copiii sunt expuși mai mult la activități artistice, cu atât sunt mai mari șansele lor de a fi cultivați, de a socializa cu mediul în care trăiesc și de a deveni mai implicați în comunitate. Știm cu toții în ce măsură arta este atașată de rafinamentul și civilizația popoarelor, chiar și de progresul națiunilor. În societățile, în care arta este considerată un fel de lux, se poate vorbi de un soi de „întârziere” culturală, în timp ce în acelea în care este luată ca „necesitate a vieții”, se înregistrează progres și civilizație. Din acest punct de vedere, se desprinde legitimitatea educației prin artă, întrucât ea reprezintă, înainte de toate, o practică civilizată, chiar un mijloc al progresului

social. Dacă arta are o importanță atât de mare, care este rolul ei în progresul dualității culturale în rândul copiilor? Așa cum afirmă Guy Rocher, în lucrarea sa *Cultură, civilizație și ideologie*, „nimic cultural nu este moștenit biologic sau genetic, nimic din cultură nu este înscris la naștere în organismul biologic” (Rocher 1995, 16). Ca urmare, fiind învățat tot ceea ce aparține de cultură, putem spune că învățarea va juca un rol esențial și în dezvoltarea dualității culturale la copii.

Activitățile artistice școlare reprezintă un instrument important de sprijinire a copiilor în parcursul lor școlar, în special a celor care provin dintr-o cultură diferită de cea existentă în școală, fiind menite să-i conducă la ceea ce numim „succesul școlar”, odată cu integrarea în mediul social. Pentru elevii biculturali, arta reprezintă mijlocul de depășire a dificultăților pe care le întâmpină în școală, fie cu profesorii, fie cu colegii. Potrivit echipei de profesioniști de la școala Bayon¹, arta le permite copiilor, sau mai degrabă elevilor biculturali, „să obțină mai multă autonomie, să se poată exprima liber și să descopere noi abilități. Artă în toate formele ei oferă astfel elevilor posibilitatea de a-și exprima creativitatea și de a învăța să lucreze în echipă în timp ce se distrează” (Ecole du Bayon, 2022).

Exemplul viu la care mă pot referi îmi vizează din nou pe cei trei copii ai mei. După ce au fost incluși în viața școlară de aici, în România, și datorită activităților artistice din programul școlar, precum și activităților din afara școlii, au început să dobândească noi abilități pe care nu ar fi avut niciodată ocazia să le descopere în mediul familial. De asemenea, au reușit să consolideze atitudinile personale și culturale ale căror rădăcini se află în familie. Pentru a promova simbolurile culturii românești, instituția lor de învățământ, Școala Gimnazială „Europa”, prin orele de desen, dans și muzică, precum și prin activitățile extracuriculare (cum sunt vizitele la Palatul Culturii, la Casa de Cultură „Mihai Eminescu” sau în teatrul de păpuși, implicarea în sărbătorirea Crăciunului și a Paștelui), au ajuns să-i familiarizeze cu tradițiile, atitudinile și practicile românilor.

Toate aceste practici artistice au creat, pe scurt, un mediu prielnic în care copiii au absorbit cu ușurință cultura românească, și, în același timp, au reușit să-și prezeve

¹Am ales ca model școala Bayon, deoarece fondatorii sunt atât de influențați de biculturalitate, Maï un refugiat cambodgian în Franța și Marcel, un francez care locuiește la Tokyo. Istoria acestei școli datează de pe vremea când, după războiul civil, au cunoscut un călugăr care locuia într-o pagodă la câteva sute de metri de templul Bayon. El primește orfani și le oferă educație. Maï și Marcel decid să-și mobilizeze rețelele respective pentru a finanța educația studenților. Pentru a sprijini această acțiune a fost creată o asociație franceză: Chemins de l'enfance. Încetul cu încetul, vestea se răspândește din vorbă-n vorbă și copiii care locuiesc în jurul templului Bayon se alătură școlii și încep să învețe. Datorită donațiilor financiare și materiale de la prietenii asociației, Școala Bayon a fost structurată și din 1997 a făcut posibilă educarea a aproximativ cincizeci de elevi în situații de mare sărăcie în fiecare an (v.: Ecole du Bayon s.a.).

identitatea și cultura originară, cea egipteană. Să spunem, așadar, că arta are un impact profund asupra construcției și instalării ideii de biculturalitate. Efectele sale se observă în formele de gândire mult mai laxă, al cărui principiu se bazează pe „recunoașterea și respectul autentic pentru diversitatea și dinamica tradițiilor culturale, a identităților etnice și culturale, a convingerilor religioase și a ideilor și conceptelor artistice, literare și socio-economice” (Cour Européenne des Droits de l’Homme, 2004). De asemenea, participarea copiilor la cântecele religioase, chiar dacă nu reprezintă o parte a identității lor religioase, le-a permis să aibă o minte deschisă care îi determină să respecte credințele celuilalt și să înțeleagă mai bine ce înțelegem prin conceptul de toleranță interreligioasă.

Arta reprezintă un soi de „călăuză” în acest proces de formare a identității copiilor mei. Toate formele de expresie artistică întâlnite în școală – desenhul, teatrul, muzica – reprezintă oportunități de explorare și de exprimare a biculturalității. Acest aspect al vieții lor îi ajută nu doar să-și înțeleagă mai bine rădăcinile identitare, ci și să-și dezvolte o conștiință de sine, prin care (și cu ajutorul căreia) să obțină validarea socială, pentru a se simți prețuiți prin aspectele care îi diferențiază de ceilalți. Iar arta a constituit și constituie unul dintre cele mai însemnate mijloace de sprijin psihologic, de depășire a tensiunilor interioare, a confuziei sau a alienării, precum și de exprimare a emoțiilor.

Participarea copiilor la numeroasele activități artistice organizate i-a ajutat să înțeleagă mai bine dimensiunea educativă și socială a culturii gazdă. Astăzi, ca exemplu, ei cunosc ce reprezintă Casa de cultură „Mihai Eminescu” sau Palatul Culturii, locuri în care iau parte la diferite evenimente artistice sau culturale. Pe scurt, oriunde s-ar afla, ei observă modul în care cultura română și cea maghiară coexistă, afirmându-se ca o formă explicită a biculturalității. Iar implicarea în evenimentele artistice i-a ajutat să intre într-o relație nemijlocită cu această realitate biculturală a orașului, de care profită și de care au ajuns să se bucure.

În cele din urmă, ni se pare clar că interacțiunea dintre familie și artă ar putea avea un impact crucial asupra educației copiilor de dualitate culturală. Familia, ca factor primordial în societate, tinde să transmită nu numai valori culturale, ci și abilități interculturale care le permit copiilor să se integreze cu ușurință între diferite tradiții și identități culturale, în timp ce arta este considerată elementul puternic de exprimare și înțelegere care îi introduce pe copii în diferite mijloace creative care îi ajută să-și exploreze și să-și celebreze biculturalitatea. Armonia dintre acești doi factori este utilă atât copiilor, cât și societății în care aceștia cresc. În măsura în care dualitatea culturală se referă la relația a două culturi diferite, copilul bicultural se va dezvolta într-un spațiu al unei construcții comune, al unei co-creații, am putea spune, prin preservarea culturii de origine și a respectului pentru cultura celuilalt.

REFERINȚE

ABATH, Anastasie, 2025, Les inégalités raciales en milieu scolaire, [Online]. *POLICY OPTIONS POLITIQUES*. [Accesat 19 februarie 2025] Disponibil la: URL: <https://policyoptions.irpp.org/2021/02/les-inegalites-raciales-en-milieu-scolaire>.

- CORBO, Claude, 2002, Dualité linguistique et culturelle : la scolarisation des immigrants , în *L'éducation pour tous*, 2002, Vol. 4, p. 318-323.
- COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME, 2004, Affaire Gorzelik et Autres c. Pologne, *Requête* no 44158/98., [Online] [Accesat 18 martie 2025] disponibil la: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-66194&filename=001-66194.pdf>.
- DAUSENSCHÖN-GAY, Ulrich, 1998, Quand l'exolingue devient de l'interculturel, în *Alternance des langues : enjeux socio-culturels et identitaires*, 1998, nr. 18, p. 93-11.
- Anon., 2022, La place de l'art dans l'éducation : un élément indispensable ?, [Online]. *ECOLE DU BAYON*, [Accesat 12 martie 2025] disponibil la: <https://www.ecoledubayon.org/2022/08/23/la-place-de-lart-dans-leducation-un-element-indispensable/>.
- GOLDBETER, Edith, VANDER BORGHT, Christine, 2002, D'une culture à l'autre, d'une famille à l'autre, în *Familles, cultures et psychothérapie : Cahiers critiques de thérapie familiale et de pratiques de réseaux*, Louvain-la-Neuve, 2002, Vol. 1 nr. 28, p. 1-7.
- GROSJEAN, François, 1993, Le bilinguisme et le culturalisme, Essai de définition , în *Revue Tranel (Travaux neuchâtelois de linguistique)*, 1993, nr. 19, p. 13-41.
- GUERRAOUI, Zohra, 2023, Quand la biculturalité se conjugue avec l'interculturalité dans le couple : une parentalité complexe, în *Les parentalités contemporaines Regards croisés systématique et psychanalytique*, 2023, Vol.1; nr.2, p.171-18.
- MANGENOT, François, ZOUROU, Katerina, 2007, Susciter le dialogue interculturel en ligne : Rôle et limites des tâches, în *Échanges exolingues via internet et appropriation des langues-cultures*, 2007, nr.36, p. 43-68.
- RAUZDUEL-LAMBOURDIERE, Nicole, 2007, La langue est-elle dans la culture ou la culture est-elle dans langue ? De l'importance de la langue maternelle, în *Langage, langue et culture*, 2007, nr. 141, p. 48-59.
- ROCHER, Guy, 1995, *Culture, civilisation et idéologie*, Montréal : Éditions Hurtubise HMH ltée.